

ACCESSIBILITY OF POSTMODERNISM

POSTMODERNISMUL ACCESIBIL

Paul MAGHERU

Universitatea din Oradea

Abstract

Postmodernism, as its name shows, is the literary current after modernism, and modernism, which has already been consecrated, is the generic name of the currents after romanticism. Postmodernism, in historical and aesthetic social conditions appeared in America and some Western countries in the 60's of the 20th century. In our specific conditions, postmodernism was founded in the poetry of the 80's, from the same century, but especially through the representatives of „the School of Târgoviște”. The article aims to give an explanation of postmodernism in a simple, accessible and comprehensible manner.

Rezumat

Postmodernismul, după cum îi spune și numele, este un curent literar de după modernism, iar modernismul, care a fost deja consacrat, reprezintă numele generic al curentelor de după romanticism. Postmodernismul a apărut în America și câteva țări occidentale în anii '60 ai secolului XX. În condiții social-politice specific românești, postmodernismul a fost întemeiat de poezii anilor '80, dar mai ales de reprezentanții Scolii de la Târgoviște. Articolul își propune o explicație a postmodernismului într-o manieră simplă, accesibilă, ușor de înțeles.

Key words: *Modernism, Postmodernism, eclectic, populism, intertextuality, self-referentiality*

Cuvinte cheie: *Modernism, Postmodernism, eclectic, populism, intertextualitate, auto-referință*

Inițial doream să intitulez acest articol *Postmodernismul pe înțelesul elevilor*. De ce pe înțelesul elevilor? Fiindcă aceștia se află în plin proces necesar de formare, educație, instrucție, edificare sau elevare și au nevoie inclusiv de suporturi conceptuale pentru a urca pe treptele maturității. Titlul articolului ne-a fost sugerat de o carte a poetului „optzecist” și eseistului Daniel Corbu din Iași, *Postmodernismul pe înțelesul tuturor*, Ed. Princeps Edit, Iași, 2004. Bibliografia critică și beletristică a postmodernismului este foarte bogată, deși multe aspecte ale curentului sunt încă neînțelese și insuficient de bine explicate. Am intervenit pentru aceasta pornind de la cel puțin două premise. Filozoful Blaise Pascal (1623-1662), din secolul raționalismului francez, ne avertizează că „Cine vrea să gândească bine trebuie să aibă, în mod conștient și latent, alături de noțiunea pe care o întrebuițează, și definiția ei”. Cea mai bună definiție a unui lucru este de foarte multe ori etimologia lui, care trimite la înțelesul genuin, primordial al cuvântului fără prea multe conotații ulterioare. Experiența noastră didactică ne-a convins apoi că numai cine înțelege bine un lucru poate și să-l explice cu cuvintele cele mai simple, inclusiv elevilor din Prundu Bârgăului. Numele localității nu este aleatoriu și nici depreciativ. Aici a fost repartizat, după absolvirea Facultății de Litere, scriitorul Radu Petrescu, autorul unuia dintre primele romane postmoderniste din literatura română, *Oceanul întors* (1977).

Dicționarul explicativ definește postmodernismul ca tendință culturală, apărută în deceniul șase al secolului XX, ce se caracterizează printr-o depărtare față de cultura elitistă a modernismului, în direcția unei abordări eclecticice și populiste. Postmodernismul cuprinde și mișcări ca Arta pop (populistă), minimalismul (simplismul esențial), feminismul (emanciparea și egalitatea în drepturi a

femeii cu bărbatul), hapening-ul (identificarea artei cu realitatea, de la englezul *hapening* – întâmplare, fapt, eveniment în desfășurare). Desigur, pe noi ne va interesa numai postmodernismul în creația literară. Pentru explicarea și înțelegerea postmodernismului e nevoie să ne reamintim în prealabil ce este un curent literar, cum ia naștere și care este evoluția istorică a curentelor literare.

Există asupra curentelor, ca și asupra altor noțiuni de teorie literară, o dublă viziune: ontologică și categorială. Perspectiva ontologică (de la grecescul *ontos* – participiul prezent activ al verbului *a fi*, ceea ce există), pe care o adoptăm și noi, privește curentul ca ceva ce există în realitate, „existența ca existență“, cum îi spunea Aristotel. Perspectiva categorială nu recunoaște existența ca atare a curentelor literare, decât ca noțiuni pur abstracte, convenționale, necesare ca instrumente de lucru pentru clasificarea și sistematizarea domeniului vast și greu de stăpânit al producțiilor literare. Dar o noțiune oricât de generală, o categorie, un concept ca formă a gândirii, are menirea de a reflecta trăsăturile generale, esențiale și necesare ale unei clase de obiecte.

În calitatea lor de noțiuni, curentele literare nu pot fi văzute decât cu ochii minții, dar aceasta nu înseamnă că ele nu există. Realitatea curentelor literare, structura, fizionomia lor spirituală poate fi pătrunsă și cunoscută pe cale inductivă pornind de la manifestările concret-istorice, unice, nerepetabile ale fenomenelor literare. Omul rațional trebuie învățat să vadă idei, forme abstracte, reprezentări întocmai ca intelectualul Gelu Ruscanu din piesa lui Camil Petrescu, *Jocul ielelor*.

Din mulțimea definițiilor posibile, noi am ales-o pe cea a profesorului și teoreticianului Silvian Iosifescu, curentele literare fiind „grupările de artiști legați prin trăsături comune de ordin ideologico-estetic, stilistic și practic, având conștiința acestor înrudiri, conștiință manifestată adesea polemic împotriva unor formule anterioare“.¹ În privința genezei, „un curent literar se naște prin convergența a două serii de factori: tendințele unui moment istoric, întrunite într-o rezultantă comună, primesc prin intermediul unei personalități puternice un plus de cristalizare, energie și claritate a scopurilor latente sau conștiente“.² Curentele literare se nasc, deci, prin convergența unui factor obiectiv, dat de tendințele social-economice, politice, culturale, științifice și artistice de mare diversitate a unei epoci, și a unui factor subiectiv, reprezentat de un agent creator care să dea expresie științifică sau artistică acestor tendințe. Curentul literar este deci o categorie în același timp sistematizatoare, sincronică, dar și istorică, diacronică. Față de genurile literare sau tipuri, care unifică opere literare după similitudini de structură, de formă și conținut, indiferent de timpul și agentul care le-a creat, curentele literare au în vedere atât similitudinile de structură, cât și condiționările istorice și agentuale, scriitoricești.

Postmodernismul este un curent literar modern, actual, din zilele noastre, aflat în plin proces de desfășurare și constituire. El a apărut în America în condițiile istorice noi de la sfârșitul celui de-al II-lea război mondial. Obişnuința face să folosim tot un reper belicos, după ce literatura anterioară, modernistă, am numit-o interbelică. Când încetează zăngănitul armelor, încep să înflorească artele, cultura, știința. Zeița Libertății putea să fie mulțumită de rezultatul confruntărilor militare între Națiunile Unite (Anglia, Franța, Rusia, S.U.A., de la un moment dat România) și Puterile Axei (Germania hitleristă, Italia fascistă și Japonia imperialistă). Deși cobeligerantă și cu contribuții importante la căderea nazismului, României, căzută sub zona de influență sovietică, i-a mai fost dat să trăiască 45 de ani utopia neagră, distopia, iluzia comunistă a raiului pe pământ. Se impune aici o scurtă paranteză istorică, favorabilă înțelegerii postmodernismului românesc. După ultimatumul din 27 iunie 1940, prin care Uniunea Sovietică revendica Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța, dar mai ales după Dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care se retroceda Ungariei partea de nord-vest a Transilvaniei, România trebuie să decidă de partea cui să intre în război. Consiliul de coroană, se pare că și cu votul lui Carol al II-lea, acceptă fără împotrivire pretențiile rușilor. La 6 septembrie Carol al II-lea renunță la tron în favoarea fiului Mihai I, abia trecut de examenul de bacalaureat. Generalul Ion Antonescu se auto-declară mareșal pentru a prelua toate prerogativele pe timp de război, inclusiv de „conducător al statului“, și la 21 iunie 1941 trece Prutul. Armata română va suferi mari pierderi până la 23 august 1944, când regele Mihai îi cere lui

¹ S. Iosifescu, *Construcție și lectură*, Ed. Minerva, 1970, p. 244

² Adrian Marius, *Dicționar de idei literare*, I, Ed. Univers, 1973, p. 492

Antonescu să demisioneze sau să îndrepte armele împotriva Germaniei hitleriste. Ion Antonescu refuză, dar e arestat și demis prin ordin regal. România însă se sovietizează treptat și la 30 decembrie 1947 regele Mihai însuși este silit să abdice și să plece în exil, lăsând țara, fără voia sa, la discreția comuniștilor.

Un curent literar nu se naște însă pe un teren gol, și nici ca rezultat al unei rupturi totale de cultura precedentă, așa cum au încercat cu efecte deplorabile proletcultiștii din prima perioadă a literaturii comuniste. În istorie, inclusiv în istoria literaturii, faliile, rupturile totale nu sunt posibile. Între modernism, ceea ce caracterizează o bună parte a literaturii interbelice, și postmodernism nu există o separație netă, ci mai degrabă o relație în același timp de opoziție, dar și de continuitate, de întrepătrundere.

Primele semne ale unei arte noi, postmoderne apar nu întâmplător în America și Europa occidentală, în țări cu o democrație burgheză reală, liberală. Are loc acum o dezvoltare fără precedent a industriei postbelice, liberalizarea pieței muncii în favoarea unei societăți de consum, apariția și extinderea rapidă pe scară largă a unor noi tehnologii, în special în domeniul comunicării și cel al informaticii (televiziune, internet, telefonie mobilă), atomizarea socială, creșterea rolului și importanța informației și a cunoașterii („societatea cunoașterii“), libertatea necenzurată de gândire și acțiune. Majoritatea teoreticienilor care au încercat să explice ontologia (existența ca atare) și epistemologia (știința și istoria) postmodernismului n-au ezitat să enumere printre caracteristicile sale principale: globalizarea civilizației occidentale, dezvoltarea unor noi tipuri de tehnologie, liberalism, economie de piață, tehnologie informațională. Deși „divergente în metodă și detalii, cele trei sisteme de gândire (ontologie, epistemologie, istorie n.n.) au în comun sentimentul că o mare epocă din istoria umanității – modernitatea – s-a încheiat și că intrăm într-o lume de alt tip, în care concepte fundamentale ca *realitate*, *istorie*, *valoare*, *gândire*, *artă* se modifică esențial și, odată cu ele, omul însuși.“ (Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, 1999, p. 17).

După cel de-al doilea război mondial, începând de prin anul 1950, o serie de istorici au lansat conceptul de epocă postmodernă (Arnold Toynbee, *Studiul istoriei*, 1954). Termenul a fost preluat apoi și de știința literaturii, de istoria, teoria și critica literară. Fenomenul nu este străin nici în artă de „societatea post-industrială“, „societatea de consum“, „cultură de masă“ sau „populară“. Postmodernismul deci desemnează o perioadă istorică, un curent literar care începând cu deceniul șase al secolului XX indică o îndepărtare de cultura elitistă, intelectualistă în direcția unei abordări eclecticice și populiste a realității. Punctul de plecare a postmodernismului se poate găsi în modernismul târziu a lui James Joyce (*Portretul artistului la tinerețe*), Nabokov sau Faulkner, americanii Thomas Pynchon, John Barth, reprezentanții „noului roman francez“: Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute, Maurice Blanchot, urmași de Jean Paul Sartre și Albert Camus. În America de sud, la intersecția modernismului cu postmodernitatea pot fi situați Jorge Luis Borges, Gabriel Garcia Márquez, fără să-i putem ignora pe cehul Milan Kundera, maghiarul Péter Esterházy sau polonezul Witold Gombrowicz.

În România, rădăcinile istorice și estetice ale postmodernismului se găsesc în poezia neomodernistă sau neoumanistă din anii '60 ai perioadei comuniste. Influențe puternice se simt din partea mișcării onirice, grupate în jurul lui Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov, care în spiritul idealismului romantic german, al suprarealismului și al „noului roman francez“ preconizau fuga de realitate și transgresarea vieții în vis, precum și separarea artei de politic. Calea spre curentul neomodernist a fost deschisă la rândul ei încă din 1941 prin apariția revistei *Albatros*, condusă de Geo Dumitrescu. Anul 1943 constituie o nouă etapă în apariția fenomenului neomodernist, odată cu înființarea Cercului literar de la Sibiu. Actul de înființare e scris de Ion Negoïtescu și semnat de Șt. Augustin Doinaș și Radu Stanca, afirmând intenția de a se întoarce către modernismul interbelic.

Postmodernismul românesc, după lungi preparative și teoretizări, începe practic cu generația numită „optzecistă“ și cu scrierile reprezentanților Școlii de la Târgoviște, aparținând ultimului deceniu tragic și grotesc de literatură comunistă. După o perioadă de relativ dezgheț ideologic, de prin '64, '65, tezele din iulie 1971 aveau să reîntoarcă cultura și literatura română la realismul socialist din prima fază a dictaturii stalinist comuniste. Au fost interzise numeroase publicații,

reviste, mai ales studențești, cenzura s-a înăsprit și libertatea de exprimare era tot mai amenințată. În aceste condiții, în 1977, se înființează *Cenaclul de luni* al studenților bucureșteni, condus de Nicolae Manolescu și *Cenaclul Junimea* al lui Ovid S. Crohmălniceanu. Asemenea cenacluri au mai luat ființă la București, Cluj, Timișoara, Iași. În decembrie 1978 are loc la Oradea Colocviul Societăților și Cenaclurilor literare studențești. Au participat peste 120 de studenți creatori din 19 centre universitare. Printre invitați: Dinu Flămând, Mircea Florin Șandru, Laurențiu Ulici, nașul literar al multor debutanți. Dintre studenți s-a remarcat Traian T. Coșovei. Ion Stratan, Florin Iaru, Elena Ștefoi. S-a exprimat atunci conștiința apartenenței la o nouă grupare de scriitori, pe care cei prezenți n-au ezitat să o numească „generația optzecistă” și care în opinia lor ar prefigura viitorul. Sentimentul apartenenței la aceeași generație este întărit de publicarea a două volume de poezii în regie proprie, la editura Litera: *Aer cu diamante* (1981), cu poezii semnate de Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan. Al doilea volum, *Cinci*, prefațat tot de N. Manolescu, îi cuprinde pe cei patru la care se mai adaugă Alex. Mușina, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Romulus Bucur și Mariana Marin. Debutanții cu proză scurtă sunt publicați în volumul colectiv cu titlul ofensiv *Desant '83*, cu o prefață de Ov. S. Crohmălniceanu. Printre cei antologiați se numără: Mircea Nedelciu, Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun, George Cușnarencu, Ion Groșan, Daniel Vighi etc.

S-ar părea că postmodernismul românesc, cel puțin la începuturile sale, să nu aibă nicio legătură cu determinările cauzale, social-economice și culturale ale postmodernismului american sau vest-european: globalizare, explozie informațională, liberalism, societate de consum, societate a cunoașterii etc. Cu toate acestea fără a ignora multiple influențe străine, putem aprecia că în perioada comunistă, prin variate strategii subversive, postmodernismul a constituit una din multiplele forme de supraviețuire prin cultură, de evitare a consecințelor nefaste ale cenzurii comuniste. În cartea sa *Postmodernismul pe înțelesul tuturor* Daniel Corbu vorbește chiar despre un postmodernism fără postmodernitate în condițiile când la noi nu se pune problema sublimării frontierelor, a culturii planetare, a pluralismului sau a globalizării. În 1962, canadianul Marshall McLuhan lansează conceptul de „sat planetar”, prin care încearcă să ne convingă că în evoluția umanității urmează o fază de globalizare de mare cuprindere facilitată de dezvoltarea transmițerii electronice a informației. Roland Barthes în *Plăcerea textului* (1971) înlocuiește relația autor-text cu cea de cititor-text, în favoarea intertextualității, în aceleași condiții și legi ale „satului planetar”, a circulației nestânjenite a informațiilor.

Unul dintre cei mai avizați cunoscători ai turnurii postmodernismului (în engleză *turn* înseamnă turnură, întorsătură, ipostază) a fost teoreticianul american de origine egipteană Ihab Hassan. În *The Postmodernism Turn. Essays in Postmodern Theory and Culture*, Ohio State University, 1987, eseistul american stabilește 11 trăsături fundamentale ale postmodernismului care îl deosebesc de curentele literare premergătoare, pe alocuri mai greu de separat de modernismul din care s-au desprins.

Indeterminarea, aleatoriul, hazardul, ambiguitatea, fragmentarul își au originea în renunțarea artistului la certitudine și perfecțiune, și în primul rând la originea lor, gândirea raționalistă, care a provocat dezamăgirea în fața lumii moștenite de la proiectul iluminist. Postmodernul renunță la idealul perfecțiunii capodoperei, a geniului, esteticele tradiționale nu-l mai satisfac, iar valoarea este relativă. După indeterminare și lipsă de claritate se pune în discuție integritatea operei, *fragmentarea* ei. Orice viziune unitară asupra existenței devine indezirabilă și utopică. Orice discurs posibil astăzi este prin forța lucrurilor un fragment din alte fragmente. La fel, orice tip dominat de gândire, orice canon, regulă generală, credință sau dogmă sunt supuse *decanonizării* și *deconstrucției*. *Lipsa de sine* și *lipsa de adâncime* sunt legate de nihilismul nitzschean care în *Voința de putere* arată că subiectul însuși este o ficțiune, precum ficțiune este și credința într-o deplină și definitivă conștiință de sine a subiectului și obiectului, a autorului și operei. *Neprezentabilul* sau *nereprezentabilul*, referentul pentru artistul postmodern pur și simplu nu mai există. De aceea operele lui pot fi complet nereferențiale sau să devină propriul lui referent (autoreferențiale), întocmai ca în artele pure, care deși nu sunt lipsite de sens, nu trimit la niciun

referent. Toate aceste turnuri sau schimbări de atitudine au ca efect *ironia*, contradicția între aparență și esență, care deși a fost cultivată în toate timpurile, în postmodernism ironia se generalizează, devenind însăși substanța operelor artistice. Iluzoriul postmodern, tocmai în calitatea lui de irealitate, este ironic, implicând strategii ludice, mergând de la pastişă la glose despre sine însuși, de la autocitare la intertextualitate. O altă caracteristică este *hibridizarea*, amestecul genurilor „înalte“ și „joase“, fără frontiere formale între genuri și specii. *Carnavalizarea*, transformarea lumii în spectacol popular, cu deghizări și jocuri mimice, își are originea în maestrul romanului picaresc (Swift, Rabelais, Sterne), care coboară până la Șeherezada arabă. Carnavalizarea are drept performanță participarea întregului public la viața operei de artă și estetizarea completă a existenței. *Deconstructivismul* derivă din pierderea tot mai accentuată a sentimentului realității, inclusiv al timpului și al istoriei. Lumea devine ficțiune și relația referențială dintre aceasta și lumea de artă. Ultima caracteristică, într-un fel de alfa și omega a lumii literare, ar fi *imanența*, prin care opera se îndreaptă spre ea însăși, spre natura ei intimă, devenind în felul acesta propriul ei referent, pe care încearcă să-l pătrundă în intimitatea ei și care confirmă toate celelalte trăsături caracteristice enumerate până aici.

La patru ani după cartea lui Ihab Hassan, un alt american de origine străină, Francis Fukuyama, publică *Sfârșitul istoriei și ultimul om* (1991), în care descrie, în spirit postmodernist, condițiile sociale, economice, psihologice care impun deplasarea tuturor societăților de azi spre o unică formă de viață politică și socială, pe care autorul cărții o consideră a fi liberalismul democratic burghez.

Spuneam de la început că între modernism și postmodernism nu se poate face întotdeauna o delimitare riguroasă, precisă, deși ambele au un mod de existență și modalități artistice proprii. S-a spus despre modernism că era estetizant și metafizic, ceea ce nu mai recunoaștem în postmodernism. Moderniștii mai credeau în formarea caracterelor prin sensibilizare și cultivarea unui ideal suprem de viață, așa cum preconizau Ilumiștii cu două secole în urmă. Experiența tristă a războiului, dar mai ales abuzurile sistemelor totalitare, au atras după sine decăderea tuturor idealurilor și utopiilor. În ceea ce privește atitudinea polemică față de trecut, aici deosebiri sunt evidente. Modernismul, în manifestările sale avangardiste, nega trecutul în întregul său, avea o atitudine demolatoare, ostilă față de predecesori. Postmoderniștii pornesc de la convingerea că trecutul nu poate fi distrus, dar trebuie revizuit, recuperat critic sau ironic, uneori cu candoare. Scriitorul postmodern pornește de la prejudecata că toate lucrurile au fost deja scrise și atunci face din aceasta o premisă pe care își construiește propria reacție, una esențialmente culturală, livrescă, a citatului intertextual și a parafrizei. El face cum se spune, fără orgoliul originalității depline, literatură din literatură. Cu toate acestea i se potrivește mai bine prejudecata biblică completată de scriitorul sud-american Miguel Ángel Asturias: „Nimic nou sub soare, în afară de cunoaștere“. Scriitorul postmodern are o atitudine permisivă, binevoitoare față de formele anterioare ale artei, preferând strategiile asimilării ironice și ale „reciclării creației înaintașilor“, de unde și propensiunea către diverse tipuri de intertextualitate (prezența unui text în alt text) sau metatextualitate. Metatextualitatea sau metadiscursul reprezintă un text nou, o țesătură nouă făcută din fire împrumutate prin diferite metode precum citatul, motto-ul, colajul, parafraza, pastişa, parodia, ironia. Filosofii materialişti ai dreptului susțin că „Cea din urmă fază a unei forme istorice este comedia ei... De ce se petrec astfel lucrurile în istorie? Pentru ca omenirea să se despartă cu voioșie de trecutul ei“. O veche deviză a comediei clasiciste din secolul XVII-lea suna: „*Ridendo castigat mores*“ (Moravurile se îndreaptă râzând). Scriitorii postmoderniști, nu lipsiți de cultură estetică, au știut să folosească toate modalitățile comice de sancționare a contradicției dintre esență și aparență, de la umorul fin, ironie, satiră, râs burlesc, bufonerie, parodie, șarjă, sarcasm, calambur, până la absurd. Râsul, ironia, parodia, ca forme ale comicului, în afara valorilor etice, moralizatoare și agreabile estetice în literatură pot deveni și un factor de evoluție și progres.

Contrar elitismului modernist și idealismului rezidual al personajelor, literatura postmodernă are un caracter livresc, larg cultural, realist, lucid, adesea ironic. Autorii apelează frecvent la citate, referințe, aluzii la textele care constituie tradiția veche sau mai nouă, de unde aspectul de prozaism

și oralitate. În proză, postmodernismul presupune trecerea de la narațiunea auctorială la relatarea auto reflexivă, de unde predilecția pentru fragment și o altă relație cu cititorul. Naratorul se identifică cu personajul într-o proză accentuat autobiografică, de preferință sub formă de jurnal, în care scriitorul ne apare ca un om cu ochii larg deschiși la banalul sau miracolul vieții cotidiene, dar mai ales cu privirea îndreptată în subteranele propriului suflet.

Într-o încercare de modelare hermeneutică a ideii de literatură, Adrian Marino (*Hermeneutica ideii de literatură*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987) încearcă să ajungă la ideea de literatură ca artă, prin eliminări progresive a ceea ce nu ține de literatură în sens restrâns, intensiv, genuin, pur, ezoteric, ascuns. Înțelegerea greșită a literarității, adică a ceea ce face din literatură o operă de artă, poate duce la ceea ce Adrian Marino numește *Nașterea și moartea literaturii*. Formele de mortificare a literaturii, enumerate și descrise de autor, pot fi: literatură cu literatură (epigrama, epigraful ca citat, motto-ul, poeziile figurative- caligramele-, întoarcerea spre ea însăși); copierea, palimpsestul, ștergerea textului anterior și scrierea peste el; antologii, crestomații, florilegii, compilații, colaje; punerea în abis (mise en abîme), cartea în carte; apocriful cu autenticitatea îndoielnică; parodia, plagiatul; literatura despre literatură (metaliteratura); literatura critică, critica literară, fiindcă „Adevăratul critic este un scriitor la puterea a doua“ (O. Wilde). Toate aceste forme de literatură în sens etimologic, ultralarg, de totalitatea a operelor scrise (de la lat. *littera* – semn grafic al oricărei scrieri) pot duce la moartea literaturii ca artă, la antiliteratură. Teoria culturii și literaturii care corupe, a culturii ca obstacol, ca frână a poeziei, estetizarea excesivă, gratuitatea, narcisismul, literatura devenită obiect al literaturii, excesul de teoretizare și de orice fel, duce la epuizarea și „moartea“ literaturii. ceea ce nu se poate întâmpla niciodată, fiind negată, literatura ca artă renaște mereu din propria ei cenușă. Cum am putea defini mai bine atunci postmodernismul de astăzi care recunoaște că este o literatură făcută din literatură sau despre literatură, decât o pasăre Phoenix a Ideii de literatură care se naște din cenușă propriilor vreascuri (excese sau rebuturi) literare. Funcția esențială a literaturii a fost și va rămâne mereu fidelitatea de propria ei natură, imaginativă, ideală, sublimare artistică a celei mai bune dintre lumile posibile în care merită să trăiești.

Bibliografie

- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadentism, kitsch, postmodernism*, Ed. Univers, 1995
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, 1999
- Corbu, Daniel, *Postmodernismul pe înțelesul tuturor*, Ed. Princeps Edit, Iași, 2004
- Hassan, Ihab, *The Postmodernism Turn. Essays in Postmodern Theory and Culture*, Ohio State University, 1987
- Lefter, Ion Bogdan, *Primii postmoderniști: „Școala de la Târgoviște“*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2003
- Lefter, Ion Bogdan, *Despre identitate. Temele postmodernismului*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2004
- Lyotard, Jean François, *Condiția postmodernă*, Ed. Babel, București 1993
- Marino, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, Ed. pentru literatură universală, 1969
- Petrescu, Liviu, *Poetica postmodernismului*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1996